

Jek
London

Martin Iden

YANGI ASR AVLODI
TOSHKENT
2016

UO‘K: 82-312.6(410.1)

KBK: 84(7)

L — 75

London, Jek

Martin Iden/Jek London. Ruschadan Qodir Mirmuhamedov tarjiması. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. – 608 b.

ISBN 978-9943-27-717-5

«Kamolot kutubxonasi» ruknida chop etilayotgan Jek Londonning «Martin Iden» romani ko‘pchilikning talab va istaklari asosida nashrga tayyorlandi. Uni muallifning o‘ziga xos avtobiografik asari deyish mumkin. Chunki J. Londonning o‘zi ham asar qahramoni kabi qashshoq oiladan chiqqan va o‘zining sa‘y-harakatlari hamda iroda kuchi bilan adabiyot olamida dovrug‘ qozondi.

Inson va jamiyat, jamiyatdagi keskin sinfiy tabaqalanish, uning inson hayotidagi falsafiy-ijtimoiy ahamiyati bundan yuz yillar avval qanchalar dolzarb bo‘lgan bo‘lsa, ayni damda ham shunday dolzarb sanaladi.

Boy xonadon qizini sevib qolgach, sof muhabbat tufayli ro‘yodek tuyilgan orzuga intilgan Martin o‘sha orzusiga erishganda, uning sarob ekanini anglab yetadi. Bu orzuni u emas, sevgan qizi Ruf emas, balki jamiyat va uning shafqatsiz qonunlari sarobga aylantiradi. Martin tushungan narsani Ruf hech qachon anglab yetolmaganidek, qiz ardoqlagan qadriyatlar ham Martin uchun hamisha begona bo‘lib qolaveradi.

Asar mutolaasidan so‘ng kitobxon har qanday jamiyat va tuzumda chin inson bo‘lish, buni anglay olish eng yuksak va oliy qadriyat ekanini his qiladi.

UO‘K: 82-312.6(410.1)

KBK: 84(7)

**Ruschadan
QODIR MIRMUHAMEDOV
tarjiması**

ISBN 978-9943-27-717-5

© Jek London, «Martin Iden». Ikkinchi nashri. «Yangi asr avlodi», 2016.

BIRINCHI BOB

Oldinda kelayotgan yigit yassi kalit bilan eshikni ochdi. Uning ortidan kelayotgan sherigi ostonani hatlab o'tishdan avval, boshidan kepkasini apil-tapil yulqib oldi. Egnidagi dag'al odmi kiyimdan dengiz hidi anqib turardi; yigit kattakon zalga kirdi-yu, noqulay vaziyatga tushib qoldi. Kepkasini qayoqqa qo'yishni bilmay, uni buklab cho'ntagiga tiqib qo'ymoqchi bo'lgan edi, hamrohi qo'lidan oldi, buni u shunday oson, shunday tabiiy harakat bilan bajardiki, yigitning ko'ngli tog'dek ko'tarilib ketdi. «Ahvolim qanaqaligini tushunyapti, – degan xayol lip etib o'tdi miyasidan, – u meni sharmanda qilmaydi».

Oyoq ostidagi pol yigitga go'yo dengiz to'liqinida dam pastga tushib, dam balandga ko'tarilayotgan palubaday tuyulganidan, hamrohi orqasidan oyoqlarini kerib, har qadamda chayqalib yurib borardi. Palubada ayqalib-chayqalib yurishga odatlanib qolgan yigit uchun bu keng xonalar judayam tor tuyuldi, u har qadamda yelkasi bilan eshikning yondoriga tegib ketishdan, yo kamin ustiga qo'yilgan bezak ashyolaridan birontasini turtib tushirib yuborishdan qo'rqardi. U o'zini goh u tomonga, goh bu tomonga tashlar va shu harakati bilan o'z tasavvuridagina mavjud

boʻlgan xatarni yana zoʻraytirardi. Kitob uyulib yotgan stol bilan royal orasidan olti kishi bemalol oʻtishi mumkin edi, lekin u bu oraliqdan yuragini hovuchlab oʻtdi. Uning besoʻnaqay qoʻllari shalvirab turar, ularni qayerga qoʻyishni bilolmasdi. Birdan oʻzini stol ustida yotgan kitoblarga tegib ketayotganday his qilib, xuddi hurkkan otdek orqaga tisarildi-da, sal boʻlmasa royal oldidagi kursini agʻdarib yuborayozdi. Shunda u shaxdam odim otib borayotgan hamrohiga qaradi-yu, umrida birinchi marta oʻzining qadam tashlashi besoʻnaqay va boshqalarnikiga oʻxshamasligini fahmladi, xijolatdan bir zumga choʻgʻ boʻlib yondi. Manglayida ter tomchilari paydo boʻldi va toʻxtab, dastroʻmoli bilan oftobda qoraygan yuzini artdi.

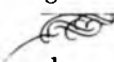
– Artur, azim, birpas sabr qilsangiz, – dedi u oʻzining xijolat boʻlganini yashirish uchun hazilomuz ohangda. – Dabdurustdan bunchalik dabdaba men uchun judayam ortiqcha boʻlib ketdi. Nafasimni rostlab olay. Oʻzingiz bilardingiz, bu yerga kelishni istamovdim, undan keyin, oila aʼzolaringizniyam meni koʻrishga koʻzlari uchib turgan boʻlmasa kerak.

– Parvo qilmang! – dedi hamrohi unga taskin berib. – Siz hech tortinmang. Biz sodda odamlarmiz... E-he! Menga xat kelganga oʻxshaydi.

Artur stolga yaqin bordi, konvertni ochib, xatni oʻqiy boshladi, bu bilan mehmonning oʻziga kelib olishiga imkon tugʻdirgan edi. Mehmon ham buni tushunib, undan minnatdor boʻldi. U tabiatan sezgir va odamshavanda edi, shuning uchun, parishonxotir koʻrinsa ham, aslida sez-

girligini, odamshavandaligini yo'qotmagan edi. U peshanasini yana artib, xonaga diqqat bilan razm solib chiqdi, lekin uning ko'zlari qopqonga tushishdan xavfsirayotgan yovvoyi hayvonning ko'zlaridek taka-puka edi, u notanish buyumlar qurshovida qolgan, bu yerda yuz berishi kerak bo'lgan voqealardan hayiqar, nima qilishini bilmasdi, u o'zining beso'naqayligini, yurish-turishi va xatti-harakatlari ham beso'naqay ekanligini tushunardi. Uning sezgirligi shu qadar o'tkirlashdi, shu qadar xijolat chekdiki, Arturning maktub osha tashlagan mug'ombirona nigohi uning diliga bamisoli xanjardek botdi. Garchi bu qarashni payqagan bo'lsa ham, o'zini sezmaganga oldi, chunki u endi ancha-muncha narsaga, birinchi galda intizomga odatlangan edi. Ammo bu xanjar uning g'ururini jarohatladi. Bu yerga kelgani uchun o'zini koyidi, lekin shu zahotiyoc: «Bo'lganicha bo'ldi, kelishga keldimmi, oxirigacha chidayman», – deb jazm qildi. Chehrasi jiddiy tus oldi, ko'zlarida g'azab uchqunlari chaqnadi. U yana atrofga ko'z tashladi, bu safar o'zini qurshab olgan uy jihozlarini ikir-chikirigacha xotirasida saqlab qolish uchun birmuncha dadilroq mushohada qila boshladi. Uning katta-katta ochilgan ko'zlaridan hech narsa chetda qolmadi; bu nafis buyumlarga qaragan sari ko'zidagi g'azab uchqunlari so'nib, yoqimli ifoda paydo bo'la boshladi. U hech qachon nafosatga befarq qaray olmasdi, bu yerda esa befarq qarab bo'lmaydigan buyumlar juda ko'p edi.

Uning e'tiborini devordagi moybo'yoq bilan ishlangan surat o'ziga tortdi. Bu suratda qudratli

dengiz to'liqini sohildagi qoyaga urilib parcha-parcha bo'layotgani tasvirlangan edi; momaqaldiroqdan darak beruvchi past suzib yurgan qora bulutlar butun osmonni qoplagan, quturgan to'liqlar sathida esa botib borayotgan quyosh shu'lasini bilan yoritilgan kichkinagina shxuna¹ suzib borar, u bir tomonga chunonam og'ib ketgan ediki, butun palubasi ko'zga yaqqol tashlanib turardi. Bu go'zal manzara edi, go'zallik esa uni hamma vaqt o'ziga rom qilardi. U o'zining beso'naqay qadam tashlashini unutib, surat yoniga yaqin keldi. Lekin boyagi go'zallik birdan g'oyib bo'ldi-qo'ydi. Endi u har xil bo'yoqlar bilan chaplab tashlangan rasmga hayron tikilib turardi. Keyin u uzoqlashdi. Shu zahotiyuq surat boyagi go'zal shaklga kirdi. «Nayrangli surat ekan, – degan fikrga keldi u yuzini suratdan o'girib va yopirilib kelgan yangi taassurotlar ichida, – shunday nafosatni betayin nayrangbozlik uchun qurbon qilishibdi», – deb qahri kelib o'ylab qo'ydi. U rassomlik san'ati haqida hech qanday tushunchaga ega emas edi. Shu paytgacha u faqat xromolitografiyani² bilardi, bunday suratlar uzoqdan ham, yaqindan ham bir xilda ko'rinaverardi. Rost, do'kon vitrinalarida bo'yoq bilan ishlangan rasmlarni ham ko'rgan, lekin vitrina oynasi ularni yaqindan ko'rishga imkon bermasdi.

U xat o'qiyotgan do'stiga o'girilib qaradi-yu, stol ustida yotgan kitoblarga ko'zi tushdi. Uning ko'zlari xuddi ovqat ko'rib qolgan och odamni-

¹ Shxuna – uch machtali va qayrilma yelkanli kema.

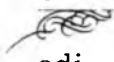
² Xromolitografiya – litografiya yo'li bilan uch-to'rt xil rangda bosilgan surat.

kiday chaqnaab ketdi. Beixtiyor stol tomon yurdi va hayajon ichida kitoblarni birma-bir ko'zdan kechira boshladi. U kitobning va muallifning nomini, undagi ayrim jummalarni o'qir, ularga zavq bilan tikilib silab qo'yardi, birdan kitoblar orasida o'zi yaqinda o'qigan kitobni ko'rib qoldi. Lekin shu kitobdan boshqa hamma kitoblar hamda ularning mualliflari unga tamomila notanish edilar. Uning qo'liga Suinbernning kitobi tushib qolgan edi, u o'zining qayerdaligini ham unutilib qo'yib, kitobni o'qiy boshladi; yuzi cho'g'dek qizarib ketdi. U muallifning nomini bilish maqsadida ikki marta barmog'ini o'qiyotgan sahifasiga qo'yib, kitobni yopdi. Suinbern! Bu nomni eslab qoladi. Suinbern deganlari, aftidan, mushohadasida o'tkir odam bo'lsa kerak, har narsaning shaklini ham, rangini ham aniq tasvirlagan. Lekin kim o'zi u? Ko'pchilik shoirlar singari bundan yuz yil burun o'lib ketganmi yoki hozir tirikmi, haliyam yozyaptimi? U kitobning ikkinchi betini ochdi. Ha, bu Suinbern boshqa kitoblar ham yozgan ekan. Yaxshi, u ertaga ertalaboq xalq kutubxonasiga boradi-da, bu muallifning asarlaridan birontasini olib o'qiydi.

U o'qishga shu qadar berilib ketgan ediki, xonaga yosh bir qiz kirib kelganini ham payqamadi. U Arturning ovozi eshitib o'ziga keldi:

– Ruf! Bu mister Iden bo'ladi.

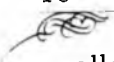
Kitob shartta yopildi va yigitning butun vujudi yangi bir notanish sezgidan seskanib ketdi, u xonaga qiz kirib kelganidan emas, balki qizning akasi aytgan gapdan shu holatga tushgan edi. Bu muskuldor gavda haddan tashqari hassos

edi. Tashqi muhitning sezilar-sezilmas ta'siri ostida uning tuyg'ulari va tafakkuri xuddi alangadek lop etib yonib ketardi. U benihoya hassos va nazokatli qalb egasi edi, uning otashin xayoli esa muttasil ishlab, narsa-buyumlar orasidagi munosabatlarni, ularning bir-biridan farqi va o'xshashliklarini belgilab turardi. Uni «mister Iden» degan so'z seskanib ketishga majbur etgan edi. Umr bo'yi «Iden», «Martin Iden» yoxud soddagina qilib «Martin» deb yuritilgan bu yigitni to'satdan «mister» deb aytishdi. «Shu so'zning o'ziyam chakki emas», – deb qo'ydi u o'ziga o'zi. Uning tushunchasi birdan ulkan fotokameraga aйландi va ko'z o'ngida o'ziga tanish bo'lgan lavhalar: o'txonalar, tryumlar, doklar, pristanlar, qamoqxonalar va traktirlar, kasalxonalar va xaroba uylar manzaralari bir-birini quvalashib o'ta boshladi; birin-ketin xayolida jonlangan bu joylarda u shunday muomalaga ko'nikib qolgan edi.

Lekin xuddi shu payt orqaga o'girildi-yu, qizga ko'zi tushdi. Uning xotirasida g'ujg'on o'ynab yotgan pala-partish lavhalar birdaniga g'oyib bo'ldi. Ro'parasida porlab turgan moviy ko'zlari shahlo, oltin sochlari qalin, rangpar, nazokatli bir jonon turardi. Yigit qizning qanaqa kiyimda ekanligini payqamadi, ammo uning libosi ham o'zi singari g'oyat ajib ekanligiga ishonardi. U xayolan qizni nozik bandli och sariq oltin rang gulga o'xshatdi. Yo'q, aniqrog'i, u ilohiy ruh, pari, ma'buda edi – negaki bunday oliyjanob nafasat yer yuzida uchramaydi. Yoxud kitoblarda chindanam to'g'ri yozilganmikin, jamiyatning o'zga kibor doiralarida shu qizga o'xshagan go'zallar ko'pmikin? Anavi

Suinbern shu qizni tarannum etsa qoyil qilar-di-da. Ehtimol, Suinbern anavi stolda yotgan kitobidagi Izoldani tasvir etayotganda, aynan unga o'xshagan bir go'zalni ko'z oldiga keltirgandir. Bu fikrlar, tasavvur va hissiyotlar bir onda xayolidan o'tib ketdi. Tashqi hodisalar esa to'xtamay davom etayotgan edi. Ruf qo'lini yigitga uzatdi, ular bir-birlarining qo'lini erkakchasiga mahkam siqishib ko'rishayotgan chog'da, u qizni o'ziga tik qarab turganini sezdi. U bilgan ayollar hech bunday qo'l siqishib ko'rishmasdi. Ular, umuman, kamdan-kam qo'l berib ko'rishardilar. Yana uni xayol chulg'ab olib, rang-barang manzaralar, har turli ayollar bilan uchrashgani va topishgani xotirasida jonlandi. Lekin yigit ularning barchasini xayolidan quvib, qizning chehrasiga boqardi. Bunday qizni u hech qachon ko'rmagan edi. U bilgan ayollar... «u» ayollar darhol qizning yonida saf tortib turdilar. U bamisoli abadiyatdek tuyulgan bir lahza ichida, o'zini portretlar gale-reyasiga kirib qolgandek his qildiki, bu yerda qiz markaziy o'rinni egallagan, atrofida esa son-sanoqsiz ayollar uymalanardi, darhol ularning har birini baholab, qiz bilan taqqoslash lozim edi. Uning ko'z oldida fabrikada ishlovchi ozg'in va rangi bo'zargan ayollar va shahar ko'chalarida uchratgan sho'x qizlar, ulkan chorvachilik rancholarida ishlovchi batrak ayollar va og'zidan sigaretasi tushmaydigan meksikalik bug'doyrang ayollar namoyon bo'ldi. So'ng, oyoqlariga yog'och kavush kiygan, qo'g'irchoqsifat yapon ayollari pildirab o'tdi, nasli ayniy boshlagani nozik yuz bichimidan yaqqol ko'rinib turgan Yevroosiyo

ayollari, ulardan keyin qora badanlariga husn bergan gulchambarlarni boshlariga taqib, Tinch okeani orollarining barvasta qomat ayollari ko'z oldidan o'tdi. Va nihoyat, qabih va mudhish olomon – Uaytchepel yo'lkalarida uchrovchi sochlari hurpaygan fohishalar, ovloq islovatxonalarda yashovchi, hamma yog'idan qo'lansa aroq hidi anqib turadigan shallaqi xotinlar, jirkanch va badaxloq alvastilar, dengizchilarning yo'lini poylab turuvchi xotinnamo ayanchli maxluqlar, xullas, limanlarning chiqindilari, odamzot qozonidan chiqqan ko'pik va quyqalar ayollar qiyofasini siqishtirib, chetga surib qo'ydi.

– O'tiring, mister Iden, – dedi qiz. – Arturning hikoyasidan so'ng siz bilan judayam tanishish istagida edim. Siz g'oyat zo'r jasorat ko'rsatibsiz.

Martin qo'l harakati bilan qizning gapini bo'ldi va: «Bu hammasi behuda narsa, mening o'rnimda boshqa odam bo'lsa, u ham xuddi shunday qilgan bo'lardi», – deb g'o'ldirab qo'ydi. Qiz yigitning ko'targan qo'li endi bitib kelayotgan yara-chaqalar bilan qoplanganini ko'rdi; ikkinchi qo'lga qaragan edi, u ham xuddi shunaqa ekan. Keyin sinovchan ko'zlari bilan yigitning chehrasiga tez nazar tashlab chiqib, uning yonog'ida, peshanasida, sochlari ostida va nihoyat, bo'ynida kraxmallangan yoqasi ostidagi chandiqa ko'zi tushdi. U yigitning qora mag'iz bo'yni kraxmal yoqadan qizarib ketganini ko'rib, kulgisini yashirdi. Martin, aftidan, yoqa taqishga odatlanmagan bo'lsa kerak. Qizning ayollarga xos sinchkov ko'zlari yigitning halpillatib tikilgan beso'naqay kostyumiga, yelkalarining qatqatiga,

baquvvat mushaklari turtib turgan yenglarining g'ijimiga tushdi.

Martin e'tiborga loyiq hech qanday ish qilmaganini yana aytib, itoatkorlik bilan kreslo tomon yo'naldi. Bu asnoda u qizning nozik bir harakat ila kresloga o'tirishini zavq bilan kuzatdi va o'zining beso'naqay qiyofasini tasavvur etib, yana ham xijolat bo'ldi. Bu holat uning uchun yangilik edi. U o'zining epchil yoki beso'naqay ekanligi haqida hech qachon o'ylab ko'rmagan edi. Shu nuqtai nazardan, o'zining qanaqaligi to'g'risida bosh qotirmagan edi. U kresloning chetiga omonatgina o'tirarkan, qo'llarini qayoqqa qo'yishni bilmasdi. Qo'llarini qayga qo'ymasin, baribir xalaqit qilardi unga. Buning ustiga, Artur ham xonadan chiqib ketdi va Martin Iden uning orqasidan g'ayriixtiyoriy hasrat bilan tikilib qoldi. Endi u ayol qiyofasidagi bu rangpar pari bilan xonada yolg'iz qolgach, tamomila dovdirab qoldi. Do'stona suhbatni erkin davom ettirish uchun kishiga dalda beruvchi biron ichkilik zarur ediyu, ammo afsuski, bu yerda jin³ so'rash uchun na peshtaxta yoki pivoga yuborish uchun na yugurdak bola bor edi.

– Bo'yingizda chandiq bor ekan, mister Iden, – dedi qiz. – Qayerda bo'lgan? Balki u bironta g'aroyib sarguzasht oqibatidir?

– Bir meksikalik pichoq urgan edi, miss, – deb javob qildi u lablarini yalab va xirqiroq ovozini tozalash uchun yo'talib olib. – Mushtlashgandik. Keyin, qo'lidan pichoqni tortib olganimda, u burnimni tishlab olmoqchi bo'luvdi.

³ Jin – araq.

Martin bu soʻzlarni soddagina qilib aytdi, ammo uning koʻz oldida Salina Krutsdagi yulduzlar charaqlagan dim kecha manzarasi: oppoq sohil chizigʻi, qand ortilgan paroxodlarning chiroqlari, sal nariroqdan eshitilayotgan sarxush matroslarning ovozlari, meksikalik yigitning gʻazabdan burushgan basharasi, yulduzlar yorugʻida koʻzining vahshiyona chaqnashi, boʻyniga sanchilgan poʻlatning sovuqligi, tizillab oqayotgan qon, olomon va shovqin-suron, bir-biriga chirmashib, qum ustida u yoqdan-bu yoqqa dumalayotgan ikki gavda va qayerdandir uzoqdan eshitilayotgan gitaraning ohanrabo sadosi jonlandi. Bu voqea shunday sodir boʻlgandi, lekin Martin buni eslagan zahoti seskanib ketdi va anavi devorda osilib turgan rasmni chizgan rassom bu hodisani ham rango-rang boʻyoqlar bilan tasvirlay olarmidiykin deb oʻyladi. Oq sohil, yulduzlar, yuk tashuvchi paroxodlarning chiroqlari – bular hammasi suratda juda chiroyli chiqsa kerak – suratning oʻrtasida qum ustida mushtlashayotganlarni oʻrab olgan qora olomon. Rasmda pichoqni ham tasvirlasa boʻlardi, negaki yulduzlar shuʻlasida poʻlat juda chiroyli yaraqlaydi degan fikrga keldi u.

Lekin bular haqida bir ogʻiz ham gapirmadi.

– Ha, u burnimni tishlab olmoqchi boʻlgan edi, – deb takrorladi, xolos.

– Oʻ! – deb yubordi qiz, Martin uning ovozida ham, chehrasida ham sarosimalik alomatini his qildi. Martinning oʻzi ham dovdirab qoldi, uning oftobda qoraygan yuzlariga rang yugurdi, qon quyildi, lekin uning nazarida, goʻyo bir soatdan

beri langʻillab yonib turgan oʻchoq oldida oʻtirganidan yuzlari shunday lovillab yonayotganga oʻxshab tuyuldi. Pichoqbozlik singari xunuk narsalar haqida kibor xonimga hikoya qilish munosibmikin. Kitoblarda yozilishicha, bunday qizlar davrasida hech qachon bunaqa mavzuda suhbat qilmasdilar, – ehtimol, ular bunday narsalardan bexabardirlar ham.

Endigina jonlanib kelayotgan suhbat xiyolgina uzilib qoldi. Shunda Ruf yana savol berdi, bu safar savol uning yonogʻidagi chandiq haqida edi. Qiz yigitga yaqin boʻlgan narsalar toʻgʻrisida gaplashishga urinayotgan edi, buni sezgan Martin darhol qizning savoliga javob berdi-yu, suhbatni qizga yaqin boʻlgan mavzuga burishga qaror qildi.

– Shunaqa bir voqea boʻlgan edi, – dedi u qoʻli bilan yonogʻini silarkan. – Bir kun kechasi kuchli toʻlqin paytida grot⁴ hamma lash-lushlari bilan dabdala boʻlib ketdi. Tross simdan edi, u ilonday toʻlgʻanib duch kelganni qamchilay boshladi. Vaxtadagilarning hammasi uni ushlashga otildi. Men ham unga tashlanib, tutib bogʻladim, oʻshanda yuzimga sharaqlab kelib tekkan edi.

– Oʻ! – dedi qiz yana, bu safar birmuncha hamdardlik bilan, lekin baribir u «grot», «tross» soʻzlarining maʼnosiga aslo tushunmas edi.

– Haligi... Svaynbern, – deb Martin oʻz rejasini amalga oshirishga kirishdi-yu, ammo bu soʻzni yanglish talaffuz etdi.

– Kim?

– Svaynbern, – deb takrorladi yigit, – shoir.

⁴ Grot – oʻrta machtaga oʻrnatilgan pastki qiygʻoch yelkan.

– Suinbern, – deb qiz uning soʻzini tuzatdi.

– Ha, oʻsha, – deb gapira boshladi Martin yana choʻgʻdek qizarib, – oʻlganiga ancha boʻlganmi?

– Uning oʻlganini eshitgan emasman, – qiz unga ajablanib boqdi. – Siz u bilan qayerda tanishgansiz?

– E, men uni hecham koʻrmaganman, – deb javob qildi yigit. – Siz kirmasingizdan oldin ana-vi stolda yotgan kitobni ochib, bir-ikkita sheʼrini oʻqigandim. Uning sheʼrlari sizga yoqadimi?

Qiz Martinni qiziqtirgan narsa toʻgʻrisida erkin va ravon gapira ketdi. Yigit oʻzini xiyla durust his eta boshladi va hatto kresloga bahuzur oʻtirib oldi, shunga qaramay, goʻyo kreslo tagidan sirgʻalib chiqib ketib, yerga «tap» etib oʻtirib qoladiganday, uning ikki yondoridan mahkam ushlab oʻtirardi. U qizga tanish boʻlgan mavzuni oʻrtaga tashlashga muyassar boʻldi, endi esa qizning bu jaji goʻzal boshida nechogʻli koʻp aql borligidan taajjublelanib va ayni vaqtda, uning zarif lato-fatidan zavqlanib, gaplariga diqqat bilan quloq solardi. U qizning dudoqlaridan osongina otilib chiqayotgan soʻzlarning maʼnosini anglashga harakat qilsa ham, bu soʻzlar uni taajjublantirsa ham eshitganlarining barini anglashga tiri-shardi. Ruf aytgan gaplarning bari uning miyasini ishlashga majbur etardi. Aqliy hayot bu yoqda ekan, deb oʻylardi u, yetti uxlab tushimga kirmagan porloq va ajib hayot bu yoqda ekan. Martin atrofini oʻrab olgan barcha buyumlarni mutlaqo unutib, haris koʻzlarini qizga tikdi. Ha, bu qiz shu qadar ajib bir xilqat ediki, u deb yashasa, unga intilsa, uning uchun kurashsa va uning

yo'lida jon fido qilsa arziydi. Kitoblarda to'g'ri yozilgan ekan. Dunyoda mana bunaqa ayollar bo'larkan-u. Mana o'shalardan biri. Bu qiz Martinning xayoliga qanot baxsh etdi, natijada yigitning ko'z oldida ulkan va porloq lavhalar namoyon bo'ldi va u lahzalarda sehrli va romantik obrazlar, ishq-muhabbat manzaralari va zarrin chechak yanglig' shu so'lim ayol yo'lida qilingan mardonavor ishlar bir-biriga qorishib ketdi. Martin ana shu antiqa sarob singari jimirlab, mavjlanib turuvchi lavhada o'zi bilan san'at va adabiyot haqida suhbat qurib o'tirgan ayolni ko'rdi. Yigit qizga tikilib o'tirib, uning gaplarini tinglarkan, o'z ko'zlarida, qizga tikilgan o'tkir ko'zlarida erkak kishi tabiati aks etib turganini payqamasdi. Lekin hayotni va erkaklar tabiatini yaxshi bilmagan bu qiz yigitning o'tdek chaqnab turgan ko'zlariga ko'zi tushdi-yu, ayollarga xos ehtiyotkorlik bilan o'zini tutib oldi. Shu paytgacha biron-ta ham erkak unga bu tarzda tikilmagan edi, shuning uchun hozir qiz uyalib ketdi. Qiz suhbat kalavasining uchini yo'qotib, duduqlandi va gapdan to'xtadi. U bu odamdan qo'rqardi va ayni vaqtda uning bu tarzda tikilishi negadir qizga xush yoqardi. Tarbiya bilan singdirilgan odatlar qizni bu sehrli, makrli jozibaning tahlika va qudratidan ogohlantirardi; biroq savqi tabiiy sezgisi uning qonini jo'sh urdirar va undan o'zining kim va nima ekanligini unutishni talab qilar, bu boshqa muhit odami bo'lgan mehmon sari, qo'llari yara-chaqa va yoqa taqishga odatlanmagan bo'ynida qirmizi dog' bo'lgan, ya'ni to'pori odamlar orasida yashab, qo'pol hayotning chir-